

PAAR SÕNA SELGITUSEKS

Kirjutises on puudutatud mitut teemat, millest esialgu lähema kommentaarita jätaaksin araabia ja India sõnade vormistuse. Emakeele Seltsi keeleteimikond on hakanud koostama soovitusi, kuidas kaugematest keeltest pärit sõnu eesti tekstis vormistada, ning araabia sõnade arutelu on parasjagu käsil, usutavasti samamoodi võiks vaadelda ka India kultuuripiirkonna sõnu.¹

Võõrnimedest tuletatud sõnad on üks teema, kus Jaan Kaplinski soov on tegelikult täitunud. Mitte päris ilma kõhkluseta, ent siiski on tuldud selle

reegli juurde, et tuletistes säilib lähtenime kirja pilt:² *balzaclik*, *chopinlik*, *goethelik*, *zürichlane*, *kiellane* jne. Seega on *tolkienlik*, *blairlik* jms kirja pildid täiesti reegliskohased. Mõningad varasemad tuletised (*marksism*, *darwinism*) jäävad küll mugandatud kujule, ent nende hulk enam ei tohiks kasvada. Kas teha tagasikääne ka *budismilt* *buddhismile* (mis vastaks reeglile), võiks küsida Eestis tegutsevatelt budistidelt. Mulle tundub *budismi* kirja pilt üsna harjumuspärane ja harjumuspära

¹ P. Päll, Emakeele Seltsi keeleteimikonna otsuseid. — Keel ja Kirjandus 2008, nr 11, lk 892–893.

² T. Erelt, Eesti ortograafia. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 2005, lk 18–19; vt ka: S. Mäearu, Võõrnimetuletiste õigekirjast. — Keel ja Kirjandus 1992, nr 8, lk 489–491.

näib olevat see, mis muidu ka Jaan Kaplinskile sobib.

Teine valdkond, kus samuti tema soovid mahuvad kenasti kirjakeele soovitude raamesse, on rahvaste nimetused. Emakeele Seltsi keeleteoimkonna otsuses rahvaste ja keelte nimetuste õigekirja kohta on nimetatud võimalust rahvaste ja keelte nimetusi mitte mugandada, näiteks Austraalia keeled *alyawarr'i, mariyedi, waray*.³ Soovitus on kasutada väike ja rahvaste nimetustes siiski alati väiketähte, ja kui kirjapilt ei vasta eesti kirjaviisile, siis ka tsitaatsõnale omast kirjaviisi (esiletõstu), seega ka *choctaw', osage'i* oleksid mõeldavad kirjakujud. Nii on otstarbekas talitada just siis, kui kõnesolevat nimetust eesti keeles sageli nimetada ei ole vaja ja originaalkirjapilt on informatiivsem.

Gruusia nimede kirjutamise soovitusse andis õigekeelsuskomisjon 1975. aastal Uno Ussisoo ettepaneku alusel.⁴ Ka tookord vaieldi selle üle, kas hõngusega häälikuid eraldi edasi anda, ja jõuti selleni, et täpsuse huvides on see siiski vajalik. Uno Ussisoo on seda ka põhjendanud.⁵ ÕS 2006 annab soovitatava *Thbilisi* kõrval kasutatava kujuna seni tuntud *Tbilisi*. Praktikas on sageli paratamatu kasutada vahenduskeeli, kuid nende piiratusele ei tohiks siiski jäägitult alluda, ja praegu on ju meil Gruusiaga ka väga palju otsesuhtlust. Pikas vaates jääb ideaallahenduseks ilmselt see, kui grusiinid ise töötavad välja ja paluvad näiteks ÜRO kohanimekorralduskonverentsil heaks kiita oma ladina kirjutusviisi, mida kõik ladinatähelised keeled saaksid ühiselt

kasutada. See on sama põhimõte, mis praegu toimib edukalt näiteks hiina nimede kirjutamisel.

Pikkade vokaalide küsimuses on eesti keel olnud ilmselt kahe vastukäiva keelemõju all. Ühelt poolt saksa-venetaalia mall, mis pikendab rõhulise lah-tise silbi vokaali ja mis on eestlastesse üsna sügavalt juurdunud (meenutagem, et ka paljude teiste keelte, näiteks jaapani nimede hääldamine painutatakse sageli selle malli alla), teisalt põhiliselt soome keele kaudu mõjuv ja kirjapildile tuginevam lühivokaali eelistav pruuk. Nõnda ei tulegi väga imestada, kui meil on ühelt poolt *Jee-men, Araabia* (pikk vokaal on siin ladina, mitte algkeele häälduse põhjal), *antipoodid*, teiselt poolt aga *Andamanid, Nicobarid* ja *Kenya* (rööpkujuna ka *Keenia*). Mõnevõrra ilmneb vokaalipikkuse kärpimise tendentsi praegu siiski rohkem, näiteks püüdis keeleteoimkond lühivokaale eelistada rahvaste ja keelte nimetustes (*tsvana, sotho* jms) ning ka *terminaalist* sai üsna ruttu *terminal* (soomlastel siin veel *terminaali*).

ÕS-i moeajakirjaga võrdlemine ei olegi ehk nii kohatu, kui esmapilgul tundub. Nii üks kui ka teine peavad arvestama seda aega, milles nad ilmuvad. Keel muutub tasapisi meie tahtmistest hoolimata ja neid muutusi peab ÕS kajastama. Kirjakeele ning igapäevase kõneldud keele vahelise lõhe vähen-damine on kindlasti üks teemasid, mis väärib tõsist arutelu. Järgmise ÕS-i ilmumiseni on veel veidi aega, kuid just praegu on mõttevahetus ÕS-i põhimõtete üle väga teretulnud, sest ettepanekuid jõuab siis ka arvesse võtta.

³ P. Päll, Rahvaste ja keelte nimetuste õigekiri. — Kirjakeele teataja II. 1993–2000. Emakeele Seltsi keeleteoimkonna soovitusel. [Tallinn:] Emakeele Selts, 2000, lk 83–105.

⁴ T. Erelt, Vene, ukraina, valgevene, gruusia ja armeenia nimed eesti kirjas. — Keel ja Kirjandus 1976, nr 6, lk 351–357.

⁵ U. Ussisoo, Gruusia nimede kirjutamine eesti keeles. — Keel ja Kirjandus 1967, nr 6, lk 350–355.